

Synpunkter på förslag till nya ämnesplaner m.m. inom ramen för Gy 2011

Sammanfattning

Skolinspektionen har gått igenom Skolverkets förslag till ämnesplaner för Svenska och Matematik samt ett urval ämnesplaner för yrkesförberedande utbildningar. Skolinspektionen konstaterar att ämnesplanerna i Svenska och Matematik är väl strukturerade och kurserna inom ämnena är tydligt avskilda från varandra. Ämnesplanen för svenska lämnar utrymme för elevers inflytande och gör det möjligt att sätta innehållet i relation till egna erfarenheter, intressen och den egna utbildningen. Ämnesplanen för matematik fokuserar tydligt på de förmågor som eleverna ska utveckla. Ämnesplanerna Bygg och anläggning, Husbyggnad och Träkonstruktioner är mindre tydliga och det centrala innehållet i de ingående kurserna är rudimentärt presenterat vilket gör det svårt att se hur kurserna avskiljs från varandra. Att det inte går att läsa kurserna inom respektive ämne parallellt kan komma att försvåra såväl planeringen av undervisningen som möjligheten att tillhandahålla arbetsplatsförlagt lärande av god kvalitet.

Kunskapskraven för de granskade ämnena följer en progression, vilken dock inte alltid är logiskt uppbyggd. De uttryck som används i formuleringarna av kunskapskraven lämnar också ett stort tolkningsutrymme åt lärare och skolor vilket gör att likvärdigheten i bedömning och betygsättning riskeras.

Skolinspektionens utgångspunkter

Skolinspektionen har granskat ett urval av ämnesplanerna för Gy2011 mot bakgrund av de slutsatser och erfarenheter som gjorts inom kvalitetsgranskningsprojekten i Matematik, Svenska och yrkesförberedande utbildningar. Inom ramen för yrkesförberedande utbildningar har Skolinspektionen valt att gå igenom ämnesplanerna Bygg och anläggning, Husbyggnad och Träkonstruktioner. Dessa ämnen är programgemensamma, inriktnings- och fördjupningsämnen för elever på Bygg och anläggningsprogrammet med inriktningen Husbyggnad och yrkesutgången Träarbetare.

Av läroplanen framgår att skolan ska eftersträva ett bra samarbete med arbetslivet och den ska samverka med hemmen. Skolan ska också ta hänsyn till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Av skollagen framgår också att utbildningen ska vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas. Det är därför viktigt att det råder en

balans mellan den statliga styrningen och det friutrymme skolor, lärare och elever behöver ha för att kunna utforma utbildningen. Detta har också varit en viktig utgångspunkt för Skolinspektionen vid genomgången av ämnesplanerna.

Skolinspektionens synpunkter på ämnesplanerna

Ämnesplanernas inledning "Syfte"

Ämnets syfte är uppbyggt av två delar – en syftestext och en måltext, den senare i form av en numrerad punktlista. Målen ska utgå från syftestexten och mer utförligt beskriva de ämnesspecifika kunskaper som eleverna ska ges möjlighet att utveckla och som ska vara betygsgrundande.

I Matematik finns en tydlig koppling mellan mål och syfte. Måltexten i Matematik är tydligt inriktad på förmågor och bör därför kunna styra och vägleda lärare på ett tydligare sätt än vad som gäller i dag.

I Svenska finns – med viss reservation för punkt 6 – en tydlig koppling mellan mål och syftestext.

Vad avser de tre ämnesplanerna Bygg och anläggning, Husbyggnad och Träkonstruktioner har dessa till stora delar gemensamma syftestexter. Endast det första stycket skiljer sig mellan ämnesplanerna. Vidare är även måltexterna till stora delar gemensamma vilket gör att det utifrån syftestexten och måltexten är svårt att veta hur ämnena skiljer sig åt. Syftestexter och måltexter för dessa ämnen bör utvecklas för att tydliggöra att det är olika ämnen.

Begreppet kunskap förekommer inte i syftestexten eller måltexten i ämnesplanen för Matematik. Här används enbart "förmåga". För ämnet svenska förekommer "förmåga" och "kunskap", medan det för de byggtekniska kurserna förekommer "förmåga", "kunskap" och "färdighet". Att följa arbetsbeskrivningar och använda ritningar, betraktas som en färdighet, inte en förmåga. Det är viktigt att man använder samma begreppsapparat för samtliga ämnen.

Centralt innehåll

Det centrala innehållet i de olika matematikkurserna skiljer sig tydligt åt vilket är positivt. Att det centrala innehållet är utförligt beskrivet innebär även att det blir enklare för elever och lärare att få en gemensam förståelse för på vilket innehåll förmågorna i syftet och målbeskrivningen måste tillämpas och tränas.

Det centrala innehållet i kurserna i Svenska lämnar utrymme för såväl elevers inflytande som för att "sätta innehållet i relation till egna erfarenheter, intressen och den egna utbildningen", vilket framkommer i ämnets syfte. Dessutom ger det centrala innehållet i kurserna Litteratur 100 p, Retorik 100 p och Skrivande 100 p möjlighet till breddning

och fördjupning i ämnet Svenska oavsett program och tillgodoser behov som idag ofta täcks av så kallade lokala kurser.

Det centrala innehållet i de olika kurserna i Bygg och anläggning, Husbyggnad och Träkonstruktioner är till delar lika. Detta är särskilt tydligt i kurserna i Träkonstruktioner där sju strecksatser är gemensamma. Därtill beskrivs det centrala innehållet jämförelsevis rudimentärt vilket kan skapa förvirring för både lärare och elever avseende vad kurserna ska omfatta. Detta kan i sin tur äventyra likvärdigheten i utbildningen. Skillnaderna mellan de olika kursernas centrala innehåll bör därför tydliggöras.

För varje kurs anges vilka punkter i måltextern som kursen omfattar. I Matematik, Bygg och anläggning och Träkonstruktioner omfattar samtliga kurser samtliga punkter i måltextern medan kurserna i Svenska omfattar olika delar av måltextern. Ämnet Husbyggnad har 10 punkter i sin måltext men ingen kurs omfattar mer än punkterna 1 – 9. Detta måste naturligtvis ses över.

Skolinspektionens synpunkter på kunskapskraven

Det kan konstateras att kunskapskraven i samtliga matematikkurser är identiska. Detta gäller också för kurserna i Bygg och anläggning och Träkonstruktioner liksom i Husbyggnadskurserna 1 – 3. I svenskkurserna är kraven däremot olika.

Då det centrala innehållet i Matematik är specifikt för respektive kurs är det en fördel att kunskapskraven är samma. Lärare och elever bör lättare förstå vad kunskapskraven innebär för respektive kurs. Däremot är det ett problem att kunskapskraven i Bygg och anläggning, Träkonstruktioner och Husbyggnadskurserna 1 – 3 är de samma då även det centrala innehållet i kurserna till stora delar är gemensamma. Här lämnas ett allt för stort utrymme för tolkningar vilket riskerar likvärdigheten i utbildningen.

Att kunskapskraven i svenskkurserna inte är desamma i de olika kurserna är logiskt då kurserna omfattar olika delar av ämnets måltext. Kunskapskraven i Svenska anger generellt sett vad, hur och med vilken kvalitet något ska utföras och det synes råda en balans mellan statlig styrning och friutrymme för skolor, lärare och elever att utforma utbildningen.

Kunskapskraven i relation till måltexterna

Kunskapskraven står i en god relation till måltexterna i ämnena Matematik, Svenska, Husbyggnad och Träkonstruktioner. I kursen Byggrund 1 i ämnet Bygg och anläggning saknas dock koppling till punkten 9 i måltextern.

Progression och tydlighet i betygstegen

Som ovan angivits är kunskapskraven i många fall identiska i kurserna inom ämnena. I ämnen där det centrala innehållet i de ingående kurserna till stora delar är lika och där kurserna omfattar samma punkter ur måltexterna kan detta bli ett problem. Detta gäller

exempelvis ämnet Träkonstruktioner där kursernas konstruktion lämnar stort utrymme för tolkning vilket medför att likvärdigheten i betygsättningen mellan olika skolor äventyras.

Det finns en progression mellan betygstegen i samtliga ämnesplaner som granskats. Däremot gör begreppen som används det svårt att förstå hur kunskapskraven ska tolkas och tillämpas. De behöver därför förtydligas och göras mer enhetliga.

Exempel på otydliga begrepp i Byggrund 1 är

Betyg E: I planeringen **väljer eleven med handledning** material...

Betyg C: I planeringen **väljer eleven i samråd med handledare** material...

Betyg A: I planeringen **väljer eleven självständigt efter samråd med handledare** material...

I ämnet Svenska finns det, med koppling till specifikt kunskapskrav, en progression mellan betygstegen E, C och A. Det kan dock bli svårt att förstå progressionen i kunskapskraven då samma kvalitetsbegrepp används i olika kunskapskrav, i olika sammanhang och i olika betygsteg. Exempel på sådana begrepp är "med viss säkerhet" eller "till viss del". Det finns också exempel på att eleven i ett och samma kunskapskrav "redogör utförligt" men "förklarar översiktligt". Dessa formuleringar står inte i överensstämmelse med varandra.

Tolkningsutrymme

Som ovan nämnts förekommer många olika typer av begrepp i kunskapskraven i de olika ämnesplanerna. Även om begreppen används relativt konsekvent kommer det krävas mycket arbete på skolorna för att tolka dem. För att underlätta en likvärdig bedömning och betygsättning är det viktigt att skolorna stöds i detta arbete med hjälp av implementeringsinsatser och kommentarmaterial.

Läsbarhet

Användbarhet – planering av kurserna

Kurserna i Matematik liksom kurserna i Svenska 1 – 3 bygger på varandra och ger en progression i lärandet. Kurserna Litteratur 100 p, Retorik 100 p och Skrivande 100 p fördjupar och breddar elevernas möjligheter till lärande i Svenska.

Inom flera av ämnena på Bygg och anläggningsprogrammet anges att de ingående kurserna ska bygga på varandra. Eftersom man inom byggutbildningen normalt arbetar utifrån helheter är det en fördel om kurserna står för sig själva och kan läsas parallellt. Så som t. ex. ämnet Träkonstruktioner är utformat måste eleverna ha betyg i Träkonstruktioner 1 innan de kan starta kursen Träkonstruktioner 2. Detta kan försvåra planeringen av utbildningen.

Användbarhet – betygsättning

Kunskapskraven i Svenska lämnar ett stort utrymme för tolkningar av kvalitetsuttryck, som t.ex. "med viss säkerhet" och "till viss del". Det förekommer också att samma kvalitetsuttryck återfinns i olika sammanhang och i olika betygsteg. Detta gör att lärarens och skolans arbete för en likvärdig och rättvis bedömning och betygsättning blir komplicerat och svårt.

Kunskapskraven i Matematik är gemensamma för samtliga kurser vilket bör vara en fördel för att lärare och elever ska kunna förstå dem.

Även i ämnena inom Bygg och anläggningsprogrammet lämnar kunskapskraven ett stort utrymme för tolkning åt läraren. Då flera av de centrala innehållen är lika mellan de olika kurserna i träkonstruktioner och då kunskapskraven uttrycks på samma sätt kan detta tolkas som att samma kunskaper betygsätts mer än en gång. Det finns en uppenbar risk för att detta kommer att komplicera bedömningen och betygsättningen, inte minst vad gäller de delar som förläggs till arbetsplatsförlagt lärande.

Användbarhet – arbetsplatsförlagt lärande

För en elev på Bygg och anläggningsprogrammet med yrkesutgången Träarbetare omfattar ämnena Husbyggnad och Träkonstruktioner 1 100 av programmets 2 500 poäng. Det är rimligt att tänka sig att en stor del av det arbetsplatsförlagda lärandet kommer att genomföras inom ramen för dessa ämnen. Då kurserna inom dessa ämnen bygger på varandra minskar möjligheterna för företagen att tillhandahålla APL-platser vilka är relevanta för eleverna. Eleverna kan t ex inte ha APL på ett företag som för närvarande monterar fönster och dörrar med mindre än att eleven redan har betyg i kurserna Träkonstruktioner 1 och 2. Omvänt innebär det också att den elev som redan har betyg i dessa kurser inte kan ha APL på en arbetsplats som för närvarande bygger stommar i trä eller arbetar med in- och utvändigt beklädnad av stomme. Sammanfattningsvis kan arbetet med att tillhandahålla APL med god kvalitet till eleverna komma att försvåras.

I den slutliga handläggningen har avdelningschefen Carina Abréu, enhetschefen Magnus Haglund och chefsjuristen Ingegärd Hilborn deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Marie-Hélène Ahnborg
Inspektionsdirektör

Sven-Olof Lundin
Undervisningsråd